

Memorie van Toelichting

Jaarstukken 2019

Vernieuwend Verbinden!

Colofon

Uitgave | Provincie Limburg

bezoekadres: Limburglaan 10 Maastricht | postadres: Postbus 5700 6202 MA Maastricht
tel.: +31 (0)43 389 99 99 | e-mail: postbus@prvlimburg.nl | www.limburg.nl

Foto:

omslag: Luc Lodder

pag. 2 fotokinolinders

pag. 4 Aaron Nijs

pag. 13 Stefan Koopmans

pag. 15 Brightlands

pag. 16 Aaron Nijs

pag. 17 Johannes Timmermans

pag. 19 Stefan Koopmans

pag. 20 Paul Poels

pag. 21 Stefan Koopmans

pag. 23 Johannes Timmermans

pag. 24 Johannes Timmermans

pag. 26 Aaron Nijs

pag. 27 Dick Holthuis

pag. 28 fototychoerijn

Memorie van Toelichting

Jaarstukken 2019

Vernieuwend Verbinden!

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
Financiële terugblik op 2019	7
2. Inhoudelijke hoofdlijnen en accenten bij de jaarstukken 2019	11
2.1 Verbindende bestuurlijke vernieuwing	11
2.2 Internationaal, Europa en grensoverschrijdend	13
2.3 Economische structuurversterking	14
2.4 Sociale Agenda	17
2.5 Mobiliteit, infrastructuur en ruimte	18
2.6 Energiebeleid	21
2.7 Veiligheid en leefbaarheid	22
2.8 Arbeidsmarkt en onderwijs	24
2.9. Landbouw, natuur en faunabeheer	25
2.10. Cultuur, erfgoed en sport	27
3. Financiën	31

I. Inleiding

Voor u ligt de Memorie van Toelichting op de Jaarstukken 2019. Deze maken onderdeel uit van het totaal dossier dat bestaat uit:

- Deze Memorie van Toelichting op de Jaarstukken 2019;
- De Jaarstukken;
- De Jaarrekening in één oogopslag.

Met de Jaarstukken 2019 wordt verslag gedaan van de bereikte resultaten over het begrotingsjaar 2019 op basis van de Programmabegroting 2019. Dit geldt voor zover verslag wordt gedaan van de bereikte resultaten, als ook voor passages die zich richten op de toekomst. Het beleid 2019 is enerzijds nog (deels) gebaseerd op afronding van het Coalitieakkoord 2015-2019 en anderzijds de start van het nieuwe collegeprogramma Vernieuwend Verbinden 2019-2023. De Jaarstukken mogen vanuit dit perspectief gelezen worden. Wij hebben ervoor gekozen om in deze Memorie van Toelichting - omwille van consistentie in de 'planning & control cyclus' - de inhoudelijke hoofdlijnen en accenten in deze toelichting te presenteren langs de inhoudelijke indeling van het collegeprogramma 2019-2023. De verwijzingen in de teksten zijn conform de Programmabegroting 2019.

2019 is een overgangsjaar tussen beleidsperiodes. Allereerst zien wij in 2019 nog nadrukkelijk de doorwerking van het coalitieakkoord 'In Limburg bereiken we meer!'. De Programmabegroting 2019 heeft primair in het teken gestaan van uitvoeren van de eerder vastgestelde beleidskaders, met versterking van onze aanpak in partnerschap met het Rijk, de Limburgse gemeenten en met alle Limburgse partners die een bijdrage willen leveren aan onze ambities. De Jaarstukken 2019 bieden de gelegenheid om terug te blikken op de stappen die zijn gezet door samenwerking met ondernemers, kennispartners en actieve inwoners van Limburg. Daarbij hebben wij ook bijzondere aandacht voor de kansen van het partnerschap met Rijksoverheid en de Europese programma's.

Vervolgens zien wij in 2019 ook de eerste doorwerkingen van beleidskeuzes na de verkiezingen van 20 maart 2019. Provinciale Staten hebben op 28 juni 2019 bij meerderheid steun uitgesproken voor het eerste en enige provinciale extraparlamentair college van Nederland. Dit college is aan de slag gegaan met het collegeprogramma 'Vernieuwend Verbinden'. Er is een voorzichtige start gemaakt met nieuwe werkvormen om met alle Statenleden, onze inwoners en andere partners invulling te geven aan het collegeprogramma 'Vernieuwend Verbinden'. Toegezegd (8624, 8623) is een nota over de stand van zaken burgertopadviezen (juni 2020) en een nota over burgerparticipatie (voor juli 2020) inclusief Statenvoorstel voor een gewijzigde referendumverordening. In de Herfstbrief 2019 zijn afspraken gemaakt over de voorbereidingen van de aangekondigde beleidskaders, volgend uit het collegeprogramma én met de daarbij behorende procesmiddelen en financiële spelregels. Daarbij zien wij dat dat reeds diverse beleidskaders zoals het Beleidsprogramma Cultuur, het beleidskader Kwaliteit Limburgse Centra, het beleidskader Sport en het Actieplan 1 miljoen bomen brede steun hebben verworven in Provinciale Staten. In de uitwerking en uitvoering van het collegeprogramma 2019-2023 wordt voor een groot deel ook voort gebouwd op de stappen die in de eerdere beleidsperiodes zijn gezet en de partnerschappen die zijn opgebouwd in Limburg,

met onze buurregio's, met de Rijksoverheid en bij het inspelen op Europese programma's. Zo is in 2019 onder meer positief besloten over het vastgoed voor de Campus Greenport, MAA-NEDAB-kosten, Center Court Kerkrade en de tweede tranches voor AMIBM en ITEM. Ook zetten wij voort op een bestuurlijk klimaat waarin ruimte is voor een open dialoog en waarin steeds bruggen geslagen worden tussen maatschappelijke opgaven, de opvattingen van uw Staten en de wijze waarop het provinciaal bestuur tot beleidskeuzes komt. De in het collegeprogramma opgenomen uitgangspunten voor de periode 2019-2023 scheppen de voorwaarden en het collegeprogramma legt de basis voor een breed gedragen aanpak.

De jaarstukken tonen ook opgaven die nog aandacht vragen. Dat is soms te herleiden tot nieuwe of grote ambities, grote belangen, forse investeringen en een complexe samenwerking waarin meerdere partners het tempo samen bepalen, zoals in het kader van de economische structuurversterking, de energietransitie en mobiliteit. Soms hebben we te maken met gewijzigde omstandigheden, zoals de aantrekkende economie en bijstellingen van prioriteiten in Rijksbeleid en gemeentelijk beleid.

Corona en Jaarstukken 2019

Tijdens het proces van de Jaarstukken 2019 is de provincie geconfronteerd met een zeer ongebruikelijke onzekerheid. De coronapandemie is de uitbraak en wereldwijde verspreiding in 2020 van de ziekte COVID-19. Dit heeft grote gevolgen voor de samenleving. Ondanks de financiële impact op de economie en de vele onzekerheden en risico's die deze crisis met zich meebrengt zijn de gevolgen voor de Jaarstukken 2019 beperkt. Op basis van de richtlijnen van de commissie BBV1 kan het volgende worden gemeld:

Het COVID-19 (Corona) virus heeft geen financiële gevolgen voor de jaarrekening 2019. Wel heeft het COVID-19 virus gevolgen voor de financiën van 2020 vanwege de maatschappelijke impact. Dit is dan ook een gebeurtenis na balansdatum die niets zegt over de situatie op balansdatum maar wel iets zegt over de situatie na balansdatum en voordat de jaarstukken 2019 worden vastgesteld. Gezien de grote impact van het COVID-19 virus waarvan de financiële effecten onzeker (maar materieel) kunnen zijn, moet deze gebeurtenis na balansdatum worden toegelicht in de toelichting bij de jaarrekening 2019 en ook moet de invloed (financieel / procesmatig) worden opgenomen in het jaarverslag. Daarnaast zal de accountant, overeenkomstig de uiting van het NBA, in de controleverklaring een toelichting over het Corona virus opnemen en daarbij verwijzen naar de tekst in de jaarrekening 2019.

Zodra de financiële gevolgen en risico's zich verder concretiseren, zullen wij daar indien nodig de lopende begroting 2020 en bijhorende meerjarenraming op gaan aanpassen.

---

1 <https://www.commissiebbv.nl/news/view/57983455/coronavirus-en-jaarrekening-2019> (geraadpleegd op 24 maart 2019).

Financiële terugblik op 2019

Het boekjaar 2019 wordt afgesloten met een vrij resultaat ad € 5,11 mln. Onderstaand treft u de belangrijkste verschillen op hoofdlijnen aan.

€ x 1 mln.

Verschillen met invloed op resultaat na verrekeningen met egaliserende reserves	Resultaat	Effect	Overboeking naar 2020 e.v.
1. Reguliere baten en lasten in programma's	32,08	V	16,02
2. Personele begroting	7,32	V	7,28
3. Overhead	1,00	V	
4. Kapitaallasten	-14,25	N	
5. Opcenten MRB	-0,20	N	
6. Algemene uitkering provinciefonds	-1,22	N	
7. Voorziening APPA	-1,53	N	
8. Resultaat voorgaande dienstjaren	3,50	V	0,14
9. Vrijval van reserves	0,16	V	-1,34
10. Overige financiële middelen	0,60	V	0,25
Totale resultaatafwijking begroting vs. realisatie	27,46	V	22,35
Vrije resultaat Jaarstukken 2019	5,11	V	

Voorgesteld wordt om het resultaat als volgt te bestemmen:

A. Een bedrag van € 22,35 mln. ten behoeve van de overboekingsvoorstellen.

Deze overboekingsvoorstellen gaan vooral over nog niet bestede middelen, waarvan de financiële afronding nog moet plaatsvinden of om aan andere lopende verplichtingen en doelen te kunnen voldoen.

B. Afhandeling toezeggingen beleidskader Sport ad € 0,95 mln.

Wij stellen voor om van dit resultaat een deel ad € 0,95 mln. in te zetten voor de uitvoering van toezeggingen bij de behandeling van het beleidskader Sport (PS 12-12-2019):

Toezeegging 8552:

- a. Gedeputeerde Van den Akker zegt toe binnen de financiële resultaten 2019 te zoeken naar € 0,75 mln. uit de Provinciale Begroting, als aanvulling op de intensiveringsmiddelen, om de VWO (Veilige Wieler Omgeving) te Leudal te helpen realiseren.

Toezeegging 8557:

- b. Gedeputeerde Van den Akker zegt toe, indien er een sluitende exploitatie en een gedragen en sluitend investerings- en financieringsplan voor de tafeltennisaccommodatie te Maasgouw komt, te zoeken naar financiële middelen binnen de financiële resultaten 2019, om deze accommodatie te helpen realiseren (bedrag € 0,20 mln.).

C. Reserveren middelen ten behoeve van het aanstaande beleidskader inzake IP- en dividendopbrengsten ad € 2,55 mln.

Mede gelet op de financiële druk op het economische beleid en de wens tot het realiseren van nieuwe economische doelstellingen stellen wij voor om € 2,55 mln., een bedrag gelijk aan de gerealiseerde dividendopbrengsten bij de campussen te reserveren voor Economie, Onderwijs en Arbeidsmarkt.

D. Toevoeging aan de Immunisatiereserve ad € 1,61 mln.

Na aftrek van bovenstaande resultaatbestemmingen resteert nog € 1,61 mln. Deze zal worden toegevoegd aan de Immunisatiereserve. De totale toevoeging 2019, incl. de toevoeging bij de Eindejaarsbijstelling ad € 2,6 mln. wordt daarmee € 4,2 mln.

Voor de motivering van de bestemming van het resultaat 2019 verwijzen wij naar het Statenvoorstel Jaarstukken 2019.

Financiële vooruitblik

Kijkend naar de Jaarstukken 2019 dan concluderen wij dat er sprake is van een gezonde financiële positie. Er is structureel evenwicht, een gezonde vermogenspositie en voldoende weerstandsvermogen. Als we een doorkijk maken naar de komende perioden dan zien we dat, los van de impact van de Corona-crisis, de jaarlijkse begrotingsresultaten onder druk komen te staan door afnemende renteopbrengsten als gevolg van de lage rentes op de kapitaalmarkt en door de daling van ons vermogen waarover renteopbrengsten worden gegenereerd als gevolg van onze maatschappelijke investeringen in de Limburgse Samenleving. Daarnaast komen ook de dividenden die wij van Enexis ontvangen onder druk als gevolg van de investeringen die deze partijen de komende jaren moeten doen in het kader van het klimaatakkoord en zijn er onzekerheden inzake de opbrengsten van de opcenten motorrijtuigenbelasting als gevolg van de afspraken in dit akkoord. Tegenover deze daling in beschikbare ruimte zien wij een toenemende vraag naar investeringen in verschillende transitie op ons af komen. Dit maakt dat we met elkaar in een nieuwe harde werkelijkheid aan het komen zijn waarin het maken van scherpe keuzes nog belangrijker gaat worden dan in het verleden om ook in de toekomst ervoor te zorgen dat wij onze rol als middenbestuur kunnen blijven uitoefenen.

Taakstelling

Een (andere) belangrijke bouwsteen voor het financiële kader voor de Statenperiode 2019-2023 is de invulling van de financiële taakstelling. Conform het financiële kader van het collegeprogramma, vastgesteld bij de Herfstbrief 2019 (PS 4-10-2019), dient in deze periode in totaal € 50 mln. aan taakstelling te worden gerealiseerd. Bij het opmaken van de balans 2019 en de extra toevoegingen welke gerealiseerd worden bij deze Jaarstukken 2019 (€ 1,68 mln.) constateren wij dat inmiddels € 33,16 mln. is gerealiseerd (66%) en er nog € 16,84 mln. resteert (34%). Op basis van ervaringen in de vorige statenperiode lijkt het behalen van de restant taakstelling mogelijk o.a. door incidentele meevallers uit resultaten vorige dienstjaren aan de taakstelling toe te voegen. Dit is echter een aanname die mede gelet op gebruikelijke risico's en onzekerheden binnen de meerjarenraming continu aandacht vraagt en zo nodig extra keuzes.

2. Inhoudelijke hoofdlijnen en accenten bij de Jaarstukken 2019

2.1 Verbindende bestuurlijke vernieuwing

Provinciale Staten hebben na de verkiezingen op 28 juni 2019 bij meerderheid steun uitgesproken voor het eerste en enige provinciale extraparlementaire college van Nederland. Een bestuurlijke vernieuwing die recht doet aan de maatschappelijke opgaven en het politiek-bestuurlijke klimaat in Limburg en op dit moment. De bedoeling is bruggen te slaan met alle partijen in de Limburgse samenleving en alle vertegenwoordigers in Provinciale Staten. Alle Statenleden en collegeleden staan voor de zelfde opdracht om in de periode 2019-2023 bij te dragen aan een welvarend Limburg waarin er volop kansen liggen voor alle Limburgers om goed te leven, te leren, te werken en te ondernemen. De in het collegeprogramma opgenomen uitgangspunten voor de periode 2019-2023 scheppen de voorwaarden en het collegeprogramma legt de basis voor een breed gedragen aanpak. Er is een voorzichtige start gemaakt met nieuwe werkvormen om met alle Statenleden, onze inwoners en andere partners invulling te geven aan het collegeprogramma 'Vernieuwend Verbinden'. Het initiatief van Provinciale Staten tot de Burgertop Limburg (kenmerk 2019/64132) en de lancering van het platform 'Limburg heeft je nodig' (kenmerk 2019/63884) uit de vorige beleidsperiode passen in die vernieuwende aanpak.

In 2019 is een belangrijke plek weggelegd voor de realisatie van het Limburgs Aanbod aan het Kabinet Rutte III. De investeringslijnen 'verduurzaming van het chemiecluster Chemelot' en 'de verduurzaming van de gebouwde omgeving' zijn actief en succesvol ingebracht in de voorbereidingen van het Klimaatakkoord. Voor het onderdeel Transformatie van de regio Parkstad zijn we in 2019 gekomen tot een Regiodeal. Daarbij wordt met het partnerschap van Rijk regio en de deal van € 80 mln. een impuls gegeven aan ruimtelijk-economische structuurversterking met onder meer de wijkenaanpak, IBA Parkstad, realisatie van de Buitenring en de elektrificatie van het spoor Heerlen-Aken. Met de cofinanciering is de totale impuls in de regio Parkstad circa € 500 mln. Het College van GS heeft in nauw overleg met de regio en haar strategische partners ook een – inmiddels gehonoreerd – voorstel bij het Ministerie van LNV ingediend om te komen tot een Regiodeal Noord-Limburg, in het kader van de derde en waarschijnlijk laatste tranche regiodeals (kenmerk 2019/85509). Hier liggen – ook met een Rijksbijdrage van € 17,5 mln. – voor Noord-Limburg kansen om in relatie tot de positionering en ontwikkeling van het Greenport-gebied te komen tot een versnelling en versterking op thema's zoals gezonde voeding, veredeling, agrobiologie, samenwerking in de keten en verschillende kennis-, innovatie- & onderwijsprogramma's. De samenwerking over de grens met onder andere de agrofoodregio Niederrhein en de samenwerking tussen verschillende kennisinstellingen en ondernemers zijn daarbij van groot belang.

Sinds 2015 volgt de Provincie Limburg projecten in Limburg en de daaraan verstrekte EU-subsidies. Conclusie 2019 over programmaperiode 2014-2020. In het Coalitieakkoord 2015-2019 was ten aanzien van Europese cofinanciering een inspanningsverplichting opgenomen van € 100 miljoen. Deze ambitie is in de Voorjaarsnota 2017 (voor een tweede keer) aangescherpt naar een resultaatsdoelstelling van € 200 miljoen en een inspanningsverplichting van € 250 miljoen.

Per 31 december 2019 is voor ruim € 340 mln. aan Europese middelen geïnvesteerd in projecten van Limburgse partners. Via diverse wegen is ook het proces in gang gezet om het Provinciaal financieringsinstrumentarium te versterken en te vergroten met extern kapitaal. Dit leidt immers tot een vergroting van de slagkracht van onze fondsen zonder additionele financiële exposure voor de Provincie Limburg. Goede voorbeelden hiervan zijn de € 30 mln. EIB lening in LEF, € 20 mln. privaat kapitaal in Chemelot Ventures en de gebruikmaking van de 'seed capital' regeling van het Rijk waarmee het fondsvermogen van het Brightlands Agro Food fonds met € 7 mln. is vergroot. Hierop bouwen we voort bij het verkennen en uitwerken van de mogelijkheden in aanloop tot een nieuwe Europese programma-periode met onze sleutelpartners en op basis van de Regionale Innovatiestrategie 2021-2027 (kenmerk 2019/75852 en 2019/90435). Gezien de actuele onzekerheid over de afronding van de onderhandelingen voor een Meerjarig Financieel Kader (MFK) is er ook onzekerheid over de tijdlijn voor nieuwe calls binnen de Europese programma's.

In het collegeprogramma 2019-2023 is als opdracht aan de directie opgenomen "om een geactualiseerde organisatievisie op te stellen en uit te voeren, gericht op een flexibele, effectieve en kostenefficiënte organisatie." Vanuit een brede dialoog met alle medewerkers is de 'Organisatievisie 2020: Ambtelijk vakmanschap voor Limburg' tot stand gekomen. Op 12 december 2019 is het advies ontvangen van en besproken met de ondernemingsraad. De OR heeft positief geadviseerd en is van mening "dat met de organisatievisie een stevig fundament is gelegd om een goed functioneren van de Provincie Limburg naar de toekomst toe mogelijk te maken." Het college van Gedeputeerde Staten heeft de organisatievisie op 17 december 2019 vastgesteld. Belangrijke elementen van die strategie zijn de aansturing van de organisatie voor de uitvoering van het Collegeprogramma en het bereiken van een aanzienlijke efficiëntieslag in inhuur en opdrachtverlening (kenmerk 2019/91233).

2.2 Internationaal, Europa en grensoverschrijdend

Werken zonder grenzen betekent juist in Limburg meer welvaart. Ook in crisistijd is de grensligging een grote factor van grote betekenis. Dat ondervindt Limburg op dit moment met de maatregelen die nodig zijn tegen het Coronavirus. En dat betekent dat Limburg als geen ander de krachten moet weten te bundelen, richting de buurlanden en in het vormgeven van de kansen die Europees en nationaal beleid ons bieden. In het Plan Public Affairs 2018-2019 is gekozen voor een samenhangende aanpak van Public Affairs/lobby en samenwerking met de EU, het Rijk en de buurlanden. De twee prioriteiten zijn de doorvertaling van het nationale regeerakkoord 2017-2021 en de grensoverschrijdende samenwerking met de buurlanden. In de inleiding is reeds melding gemaakt van stappen voorwaarts zoals de regiodeal Parkstad, de inzet voor het Klimaatakkoord en de vorderingen in het werven van Europese middelen. Resultaten.

Limburg gaat praktisch aan de slag met Europa. Met de voortgangsnotitie grensoverschrijdende samenwerking (kenmerk 2019/15695) is eerder inzichtelijk gemaakt hoe het grensoverschrijdend perspectief in Limburg en ons beleid al verankerd is geraakt. In het realiseren van ons beleid hebben wij ook de krachten van onze ondersteunende infrastructuur benut zoals onze euregio's (4.1.8.), grensinfopunten (1.3.), onze post in Düsseldorf (4.1.7.) en ons 'public affairs team' in Brussel en Den Haag (4.1.9.). De Euregio Maas-Rijn en de euregio Rijn-Maas-Noord ontwikkelen beiden een nieuw visiedocument (4.1.8.). Euregio's dragen bij aan de realisering van de grensoverschrijdende beleidsdoelen van de Provincie Limburg waaronder de Grenslandagenda met Noordrijn-Westfalen. Op 4 april 2019 werd in Luik de EGTS Euregio Maas-Rijn opgericht. De EMR werd daarmee een rechtspersoon naar Europees recht.

Per 31 december 2019 is voor ruim € 340 mln. aan Europese middelen geïnvesteerd in projecten van Limburgse partners. Hiermee zijn de resultaatdoelstelling (€ 200 mln.) en de inspanningsdoelstelling (€ 250 mln.) uit de vorige beleidsperiode ruimschoots gehaald. Hierop kunnen wij voort bouwen naar een nieuwe Europese programma-periode 2021-2027 vanuit de huidige cofinancieringsystematiek en de bestuurlijke prioriteiten (1.1.1.).

In de samenwerking met Noordrijn-Westfalen wordt in een breed partnerschap met rijk, Land, grensprovincies, Bezirke en euregio's gewerkt aan de bilaterale samenwerking via onder andere een jaarlijkse Grenslandconferentie en Grenslandagenda. Op 9 mei kwamen daartoe meer dan 300 actoren die actief zijn op het gebied van grensoverschrijdende samenwerking bijeen in Theater de Maaspoort in Venlo voor de eerste Grenslandconferentie tussen Noordrijn-Westfalen en Nederland. In 2020 vindt de tweede Grenslandconferentie in Duisburg plaats.

Maastricht Working on Europe is een programma dat tot doel heeft om een werk- en ontmoetings-plaats te bieden voor voorlichting, debat en onderzoek over Europa en de Europese Unie (EU), met name vanuit het perspectief van burgers en scholieren (4.1.9.). Dit draagt bij aan de positionering van Limburg als Europese regio. Het programmaplan is aan uw Staten ter informatie toegestuurd (2019/30045) en door Studio Europa toegelicht in een informerende bijeenkomst voor belangstellende Statenleden en raadsleden van de gemeente Maastricht op 24 mei. Gedurende het hele jaar zijn meer dan 70 (deel)evenementen georganiseerd voor een zeer divers publiek en uiteenlopende doelgroepen, met als zwaartepunt de tweede editie van de Maastricht Europe Days (MED) van 6 t/m 8 december 2019, met ruim 25 events en activiteiten. In 2019 zijn zes initiatieven gestart en circa 20 in voorbereiding voor 2020 en later. Een van de belangrijkste projecten is de aanleg van een speciaal Europa-archief, in samenwerking met RHCL (nationaal archief in Den Haag) en het Ministerie van Buitenlandse zaken. Zorgpunt hierbij is de financiële steun vanuit Maastricht.

2.3 Economische structuurversterking

De Limburgse economie is in 2019 gegroeid. De werkgelegenheid en vacatures zijn toegenomen en de werkloosheid is gedaald. Investeringsklimaat (1.1.) gaat over de aantrekkelijkheid van Limburg voor ondernemingen en investeerders. Dit programma richt zich op de voorwaarden die nodig zijn voor ondernemers om zich maximaal te kunnen ontwikkelen. De inzet van de Provincie spitst zich toe op (internationale) samenwerking, gezamenlijke agendasetting, acquisitie en generieke MKB-ondersteuning. Met het programma Innovatiekracht (1.2.) legt de Provincie de focus op het versterken van het verdienvermogen van bedrijven in een aantal economische sectoren. Het gaat zowel over de kennisintensieve sectoren in Limburg (te weten chemie en materialen, life sciences, landbouw en agrofood en smart services), als over de sectoren die tot het DNA van Limburg behoren en veel stuwende werkgelegenheid bieden (logistiek, maakindustrie en toerisme en recreatie). De vier Brightlands campussen gelden daartoe als kristallisatiepunten voor kennis en ondernemerschap.

Op 13 december 2019 hebben Provinciale Staten ingestemd met het beschikbaar stellen van een tweede tranche voor de projecten 'Aachen Maastricht Institute for Biobased Materials' (AMIBM) en voor het project 'Institute for Transnational and Euregional cross border cooperation and Mobility' (ITEM). Op 3 december 2019 is de rapportage onderzoek ex artikel 217a PW 'Subsidies Kennis-As Brightlands' aan PS aangeboden. De aanbevelingen zijn overgenomen. Op en rondom de Brightlands campussen Chemelot, Maastricht Health, Smart Service en Greenport Venlo zijn nieuwe activiteiten op het gebied van onderzoek en valorisatie ontwikkeld. MKB-bedrijven worden in contact gebracht met de campussen, onder andere via deelname aan projecten van de op de campussen gevestigde onderzoeksinstituten. De afronding van de kwartiermakersfase voor duurzaamheid binnen de Chemelot heeft onder meer geleid tot de oprichting van

BrightSite medio 2019 (1.2.1.). Bij de Chemelot Campus zien we ook een forse stijging van het aantal werknemers (naar 2581) en studenten (naar 1173) in 2019. De groei van het aantal MKB bedrijven en startups is achtergebleven. Bij de Health Campus zien we juist een toename (naar 129) van het aantal MKB bedrijven en startups in 2019 (1.2.2.). Ook bij de Campus Venlo zien we een toename van werknemers (naar 720) en aantal bedrijven op de campus (naar 70) in 2019 (1.2.3.). Bij de Campus Heerlen zien we een beperkte groei in aantal nieuwe arbeidsplaatsen (naar 485) en contractonderzoek/-onderwijs (naar € 3,4 mln.) en ook zien we een afname in aantal studenten (naar 826) in 2019. De acquisitie vordert gestaag (naar 86) in 2019 (1.2.4.). In algemene zin kunnen we concluderen dat de Chemelot en Health Campus voorspoedig ontwikkelen. In Venlo is ook nog veel werk te verzetten.

De ontwikkeling van de Campus Heerlen is zorgelijk.

Toerisme en recreatie behoort tot één van de Limburgse DNA sectoren en is een belangrijke sector voor de Limburgse economische concurrentie en aantrekkingskracht (ZKA, 2017). We hebben hierbij oog voor een goede balans tussen economische, landschappelijke en ruimtelijke inpassing. Via het investeringsprogramma Toerisme en Recreatie 2016-2019 zijn nagenoeg 150 MKB-bedrijven ondersteund om beter in te spelen op de veranderde marktomstandigheden in de vrijetijdsector. Daarnaast is het Actieplan Waterrecreatie Midden en Noord-Limburg succesvol afgerond en is de "toeristische vermarktingsstrategie één Limburg" van start gegaan.

De samenwerking tussen de zeven grote stedelijke gemeenten, LIOF en de Provincie en het overleg met de campusorganisaties heeft ook in 2019 gezorgd voor een consistente aanpak van het acquisitieproces (1.1.2.). Het midden- en

kleinbedrijf (MKB) vormt het fundament van de Limburgse economie vervult een belangrijke rol als banenmotor en als plek waar toepassing van nieuw ontwikkelde kennis plaatsvindt (1.1.3). Ook in 2019 hebben we met verschillende financiële instrumenten kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van innovaties en versterking van bedrijven. Met name het Limburg Business Development Fonds, MKB Leningenfonds, Financieringspoort Limburg, MKB Innovatiestimulering Topsectoren (MIT), OP-Zuid, Interreg, LimburgMakers en LimburgLogistiek hebben hieraan bijgedragen. Met de in 2019 gestarte Groeischakelaar wordt transparantie van dat aanbod gecombineerd met doorverwijzing naar het juiste loket. 13 bedrijven hebben zich met hulp van LIOF in 2019 in Limburg gevestigd of hebben hun bestaande faciliteit uitgebreid. In totaal 57 bedrijven hebben zich in 2019 op één van de Limburgse bedrijventerreinen gevestigd of hebben hun bestaande faciliteit uitgebreid. Hierbij ging het voor ongeveer de helft om MKB'ers. Dit ging gepaard met een totaal geraamde investeringswaarde in Limburg van ca. € 410 mln. en creëerde of behield naar verwachting ca. 2700 arbeidsplaatsen. In totaal vestigden deze bedrijven zich op een oppervlakte van ca. 80 hectares (gekocht, gehuurd of in erfpacht uitgegeven).

Bij de luchthaven Maastricht Aachen Airport (MAA) hebben wij ingezet op balans tussen de economische verankering in de regio, behoud van de leefkwaliteit voor de omgeving en proactieve communicatie met de omgeving (1.1.5.). De private betrokkenheid bij de concessie is in 2019 beëindigd. De Provincie Limburg is per 1 november 2019 enig aandeelhouder geworden van MAA BV, de exploitant van de luchthaven Maastricht Aachen Airport. Provinciale Staten hebben op 13 december 2019 besloten over het vervolg (kenmerk 2019/036).

In 2019 is een start gemaakt met een gestructureerde analyse, inventarisatie en onderzoek van de huidige status en activiteiten van de circulaire economie in Limburg waarin onder andere omzet, toegevoegde waarde, werkgelegenheid, kansen, bottlenecks, en (grensoverschrijdende) samenwerkingsverbanden in kaart worden gebracht. Het onderzoek legt de basis voor het opstellen van het kader en actieprogramma circulaire economie 2020-2023 in het tweede kwartaal van 2020 gepresenteerd zal worden.

2.4 Sociale Agenda

Met de sociale agenda en het programma sociale innovatie en participatie (2.1.) is actief ingezet op het aanpakken van achterstanden in gezondheid en participatie bij een substantieel deel van de Limburgers. Ook in 2019 is ingezet op een samenleving waarin iedereen meedoet, ertoe doet en zoveel mogelijk een gelijke kans krijgt. Dat is niet voor alle Limburgers vanzelfsprekend. Uit de in mei 2018 gepresenteerde effectmeting van Sociale Agenda Limburg 2025 (kenmerk 2018/33123) blijkt dat met de provinciale sociale agenda goede stappen voorwaarts zijn gezet en dat de partners rond de sociale agenda de urgentie en gekozen koers onderschrijven, en grote waardering hebben voor de rol die de Provincie Limburg in dat verband neemt. Tegelijk zijn er ook voorstellen gedaan om talentontwikkeling en het creëren van 'gelijke kansen' meer centraal te stellen, te investeren in de vroegste levensfasen en acties nog meer te focussen op de specifieke probleemgebieden in Zuid-Limburg en in Roermond en Venlo (2.1.1.). Deze ontwikkelpunten zijn ook verwerkt in het uitvoeringsprogramma 2018-2019 (kenmerk 2017-77762).

Met motie 2389 'Onderzoek naar kinderen in Limburg' hebben wij de eerste jaren van een kind - de periode van 9 maanden tot 4 jaar - en de betrokkenheid van ouders prioritair gemaakt bij het thema 'veilig opvoeden en opgroeien'. Het bureau Trendbreuk hebben we ondersteund in het initiëren en uitrollen van de interventies behorende bij Kansrijke Start. Vanuit de Beweging Limburg tegen Kindermishandeling hebben we ingezet op initiatieven die bijdragen aan het verbeteren van een veilige opvoedsituatie van kinderen, zoals Handle with Care.

Wij hebben de maatschappelijke organisaties in de staat gesteld om maximaal aan te sluiten bij de ambities van de Sociale Agenda. Op 28 oktober 2019 hebben wij de Monitoringsrapportage hierover vastgesteld. Om de administratieve lasten bij maatschappelijke organisaties terug te dringen hebben wij bijeenkomsten georganiseerd over hoe dat kan worden gerealiseerd. In 2019 zijn die in acties vertaald.

Wij hebben mogelijk gemaakt dat het Huis voor de Zorg zich heeft omgevormd naar Burgerkracht Limburg en in zijn werkwijze is getransformeerd van 'belangenbehartiger van patiënt en cliënt' naar 'ondersteuner van (kwetsbare) burgers'. In het kader van het provinciale beleidsuitgangspunt Positieve Gezondheid is bewerkstelligd dat Burgerkracht Limburg actief deelneemt aan het Actiecentrum Positieve Gezondheid. Het Scholingsplan Limburg Positief Gezond is op 12 februari 2019 door GS vastgesteld. Uitvoering vindt in 2019-2020 plaats. De beweging Limburg Positief Gezond staat ook landelijk volop in de aandacht (kenmerk 2019/40342).

Met een integrale wijkenaanpak hebben wij samen met gemeenten, wooncorporaties, maatschappelijke organisaties en burgers gewerkt om de leefbaarheid en veiligheid te vergroten in die wijken waar een urgentie op dit gebied ligt. Zo heeft ons college in maart 2019 het samenwerkingsconvenant voor de wijk Vastenavondkamp in Blerick getekend met gemeente en twee woningcorporaties. Wij hebben ook steun verleend aan 33 initiatieven in het kader van de regeling Passend Wonen in de Buurt.

Bijzonder is ook de succesvolle samenwerking met Oranjefonds en Kansfonds waarmee we 87 kleinere Limburgse initiatieven in 2019 hebben kunnen ondersteunen.

2.5 Mobiliteit, infrastructuur en ruimte

Provinciale Staten hebben in 2018 het Mobiliteitsplan Limburg vastgesteld (kenmerk 2018-8224). Er is gekozen voor een gebiedsgerichte aanpak van de totale mobiliteitsopgave (3.2.). De bereikbaarheid, verkeersveiligheid en de duurzaamheid van de mobiliteit in Limburg is in 2019 verder verbeterd door de infrastructuurmaatregelen die wij in 2019, samen met onze regionale, nationale en internationale partners hebben voorbereid en uitgevoerd. Belangrijke stappen waren onder andere het Tracébesluit voor de verbreding van de A2 Het Vonderen-Kerensheide en de opening van de Buitenring Parkstad. We hebben daarnaast, op basis van ons Mobiliteitsplan 'Slim op weg naar morgen' (2018), verder gewerkt aan het beter verknopen van de verschillende modaliteiten en aan gedragsverandering van reizigers, om het gebruik van duurzamere vervoersalternatieven voor de auto te stimuleren.

Om de mobiliteit en alle maatregelen die daarvoor noodzakelijk zijn op termijn ook betaalbaar te houden, hebben wij in 2019 een heroverweging uitgevoerd van alle geplande en beoogde maatregelen die via de Mobiliteitsmiddelen worden gefinancierd. Er is met de gemeenten gewerkt aan de totstandkoming van (delen van) de snelfietsroutes Maastricht-Sittard en Sittard-Roermond-Venlo. We hebben de multimodaliteit van de logistieke knooppunten in Limburg versterkt door realisatie van de spoor aansluiting van de railterminal Venlo, subsidieverlening aan de bargeterminal Venlo en de ondersteuning van de uitbreiding van de haven Wanssum.

De Railagenda van Limburg kent lopende projecten met een belangrijke regionale en internationale component (3.1.). In mei 2019 hebben Verkeersverbund Rhein-Ruhr (VRR), het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W) en Provincie Noord-Brabant een samenwerkingsovereenkomst getekend over de treindienst Eindhoven-Düsseldorf. VRR is voornemens om medio 2020 de aanbesteding op te starten voor deze treindienst. De spoorverdubbeling Heerlen-Landgraaf is in voorbereiding en wordt mogelijk in 2022 opgeleverd. De elektrificatie van het spoor tussen Landgraaf en Herzogenrath is begin december 2018 gerealiseerd.

In de brief van het Ministerie van I&W aan de Tweede Kamer, d.d. 31 januari 2019 (IENW/BSK-2019/13901) geeft de Staatssecretaris aan dat er verschillende onderzoeken zijn uitgezet om een beter beeld te krijgen van de te zetten stappen om de lijn Weert-Hamont te reactiveren voor personenvervoer. De realisatie van de infrastructurele maatregelen tussen Mol en Hamont (aan Belgische zijde) zijn reeds gestart. Besluitvorming over financiering toekomstig onderhoud ZLSM heeft door GS plaatsgevonden in 2019, en door PS op 14 februari 2020.

Wij zijn concessieverlener voor het voor het regionaal openbaar waarbij Arriva voor de periode 2016-2031 het regionaal trein- en busvervoer verzorgt (3.1.1.). De drielandentrein rijdt sinds 27 januari 2019, als tweelandentrein. In 2019 is de aanbesteding voor de pilot 'mobility as a service' (MaaS) binnen Limburg gehouden en is de pilot gestart. Een belangrijk resultaat in 2019 vormden de (ambtelijke) afspraken met Arriva over de omvang van en wijze waarop de Provincie de meerkosten voor Arriva als gevolg van de vertraging in de oplevering van de elektrificatie van de Maaslijn zal compenseren (PS 14-2-2020, kenmerk 2020/3391). In 2019 is een start gemaakt met de kaders voor het Uitvoeringsprogramma Openbaar Vervoer in aansluiting op de Mobiliteitsaanpak.

Wij hebben in 2019 invulling gegeven aan de afspraken voor stedelijke ontwikkeling in Limburgse centra en de IBA zoals die in de afgelopen beleidsperiode in gang zijn gezet (2.4.1.). Wij hebben de kracht van de Limburgse steden met een sterker onderscheidend eigen profiel versterkt. Dit deden we door met de 6 grootste steden een samenhangend pakket aan maatregelen af te spreken waarin een eigen profiel de kern vormde voor de stedelijke ontwikkeling. Ook is er een programma voor 7 overige Limburgse centra in ontwikkeling. In 2019 is ook een volgende stap gezet met vaststelling van het kader Kwaliteit Limburgse centra (kenmerk: 2019/72136). Na een intensief proces van ophalen, rangschikken en onderzoek, is de afgelopen periode de focus komen te liggen op de uitvoering en realisatie van de projecten voor de IBA Parkstad met 7 afgeronde projecten en 24 projecten in uitvoering. Daarnaast is een groot aantal projecten nog in voor-

bereiding. Met de Regio Deal Parkstad Limburg wordt ook een aanvullende noodzakelijke extra impuls vanuit het rijk en de regio gegeven om dit gebied vanuit een achterstandspositie structureel richting het gemiddelde van de provincie Limburg te brengen (2.4.4.).

De agenda voor de Limburgse woningmarkt, 'ieder zijn thuis' (kenmerk 2016/29139) is vastgesteld door Provinciale Staten op 8 juli 2016 (3.3.). Op 30 januari 2018 is in de rapportage Beweging op de woningmarkt gereageerd op motie 2346 Verhoijzen c.s. inzake beweging op de woningmarkt (PS 3 november 2017). Hierop aanvullend is ook een impuls gegeven met de brief over de oproep tot versnelling van de realisatie woningbouw (kenmerk 2019/59850). De provinciale Startersregeling is effectief gebleken: sinds de invoering van de regeling zijn 3.260 startersleningen verstrekt (peildatum 31 december 2019). In 2019 zijn ook 18 woonprojecten ondersteund door inzet van het Transitiefonds Limburgse Woningmarkt. In deze projecten worden circa 550 sociale en middeldure huurwoningen gerealiseerd. Sinds de invoering van de Stimuleringslening Duurzaam Thuis zijn er 14.688 leningen (inclusief levensloopregeling) en 14.667 leningen (exclusief levensloopregeling) verstrekt (peildatum 1 januari 2020). Provinciale Staten is hierover uitgebreid geïnformeerd met de Terugblik Agenda Limburgse Woningmarkt 2016 – 2019 (kenmerk 2019/82402). Overgenomen motie 2501 Werrij-Wetzels inzake Afschaffen verhuurderheffing (PS 8-11-2019), motie 2502 Werrij-Wetzels inzake Inhaalslag woningbouwproductie (PS 8-11-2019), motie 2504 Jenneskens inzake Provinciaal Woonbedrijf (PS 8-11-2019) en motie 2533 Gewijzigd Plusquin cs inzake Stimuleren Flexwonen (RLN 15-11-2019) zijn voortvarend opgepakt. Er is eind 2019 bijvoorbeeld reeds een begin gemaakt met het inzetten op versnelling van goede woningbouwplannen, zoals gesteld in motie 2502. Hierover wordt in 2020 uitgebreid gerapporteerd. Alle regio's zijn doorgegaan met de uitvoering van de structuurvisies wonen.

Op basis van de in 2018 geactualiseerde bestuursafspraken regionale uitwerking POL (kenmerk 2018/72456) tussen ons college en de colleges van Burgemeesters & Wethouders van de gemeenten is ook in 2019 gewerkt aan regionale uitwerking (w.o. concretisering in visies en programma's) én uitvoering van de ambities uit POL2014 (3.4.). De laatste door de regio's aangekondigde regionale uitwerkingen van POL2014 zijn in 2019 afgerond. In 2019 zijn bouwstenen opgesteld voor de totstandkoming van de Omgevingsvisie Limburg en Omgevingsverordening in 2020. Ons college heeft in september 2019 namens alle Limburgse overheden een zienswijze op het ontwerp van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) ingediend.

2.6 Energiebeleid

Onze ambitie is het realiseren van een voor Limburg passende energiemix voor de toekomst, waarbij haalbaarheid, betaalbaarheid en draagvlak bij burgers, organisaties en bedrijven belangrijke voorwaarden zijn (3.7.). Hiervoor is een innovatief energietransitiebeleid nodig, dat inzet op samenwerking en ruimte biedt voor lokaal initiatief. Tevens dient de energietransitie bij te dragen aan werkgelegenheid en versterking van de economische structuur in Limburg, en ons minder afhankelijk te maken van fossiele brandstoffen uit het buitenland. Hiervoor zullen wij onze rol pakken bij de uitvoering van wetten en wettelijk geborgde afspraken, zoals het Klimaatakkoord en de RESSen. Onder de voorwaarden van haalbaarheid, betaalbaarheid en draagvlak zijn wij betrouwbare partner van Rijk en gemeenten.

In relatie tot de ambities van het collegeprogramma en de beleidsvoorbereidingen daartoe, zien wij in 2019 belangrijke resultaten waar wij op kunnen voort bouwen in onze aanpak:

- Er zijn geen windturbines bijgeplaatst in 2019. Het opgestelde vermogen in 2019 is 13 MW aan wind en 163 MW grootschalig zon (zowel dak als land).
- Het totaal uitgezet volume is zowel binnen Duurzaam Thuis als Limburgs EnergieFonds (LEF) groter dan de streefwaarde. Binnen LEF is in totaal tot en met 31-12-2019, € 74 mln. toegekend. Binnen Duurzaam Thuis tot en met 31-12-2019 in totaal € 115 mln. Het financieringsinstrumentarium wordt verder geoptimaliseerd door de toekenning van de ELENA-subsidie door de Europese InvesteringsBank (€ 3,4 mln.) in april 2019.
- De 8 grootste woningcorporaties (C8) zetten in op 6 thema's die ofwel kansen bieden, kansen om de schaal, omvang en snelheid van de verduurzaming te vergroten ofwel zoeken naar oplossingen die de voortgang van de verduurzaming in de weg staan. Gekoppeld aan deze thema's zijn in 2019 10 business cases geselecteerd om te komen tot subsidieaanvragen bij Provincie, Rijk of Europese subsidieprogramma's. In totaal gaat het om bijna 4000 woningen die op deze manier (versneld) kunnen worden verduurzaamd.

De Provincie werkt in samenspraak met gemeenten, waterschap en net-beheerder in Limburg aan 2 RES'en.

- Wij hebben een Limburgse inzet bepaald voor het Klimaatakkoord (kenmerk 2019/64062);
- Beide regio's hebben samen met ons een start gemaakt met de totstandkoming van twee Regionale Energie Strategieën in Limburg (kenmerk 2019/84209);
- Als eerste bouwsteen voor een 'duurzaamheidsladder' in de provinciale Omgevingsvisie is een voorstel uitgewerkt voor een Limburgse 'zonneladder' als 'interim-beleid' en als basis voor nadere uitwerking en onderzoek, samen met betrokken partijen in de regio's (kenmerk 2019/76743). In het kader van de warme sanering varkenshouderij hebben Provincie en gemeenten zich ook gecommitteerd aan een trekkersrol bij het benaderen, begeleiden en ondersteunen van potentieel stoppende varkenshouders in het vinden van een nieuw toekomstperspectief. In de praktijk worden daarbij nieuwe invullingen aangestipt die (nog) niet (expliciet) in beleidskaders zijn beschreven. Eén daarvan betreft de aanleg van zonnepanelen op vrijkomende agrarische bouwblokken als gevolg van bedrijfsbeëindiging. Naar aanleiding van de behoefte hebben wij actief richting gemeenten uitgesproken positief te staan tegenover het plaatsen van zonnepanelen op vrijkomende agrarische bouwblokken mits aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. De uiteindelijke afweging en beslissing (ook voor wat betreft locatie) is maatwerk en wordt op lokaal niveau gemaakt (kenmerk 2019/72182).

Wij zetten onze instrumenten en de route naar een Provinciale Energiestrategie door en bouwen ook voort op succesvolle initiatieven zoals Mijnwater (2019/74037) en de kansen die een opschaling en deze techniek elders biedt. Belangrijke vervolgstappen in ons beleid en in relatie tot het nationale beleid zijn ook de verduurzaming van Chemelot (1.2.6.) en onze gebouwde omgeving.

2.7 Veiligheid en leefbaarheid

Het collectief van bedrijven op de site Chemelot heeft grote ambities voor groei, veiligheid en duurzaamheid van het industriële cluster bestaande uit het Industrial Park en de Brightlands Chemelot Campus. Gezien de ligging nabij stedelijke bebouwing en het groot aantal mensen dat werkt op de site Chemelot is een hoog veiligheidsniveau hierbij noodzakelijk. Chemelot maakt met het programma 'Samen bewust veilig' werk van de ambitie om van Chemelot niet alleen de meest duurzame en competitieve, maar ook de meest veilige industrie-site van Europa te maken. Meer specifiek verwijzen wij op dit punt naar de veiligheidsvisie Chemelot zoals 18 december 2019 aangeboden aan Provinciale Staten (kenmerk 2019/90221).

Binnen programmalijn 3.5. Hoogwaterbescherming langs de Maas, werken we aan het versterken van de waterveiligheid in Limburg. In 2019 is uitvoering gegeven aan de Bestuursopdracht Waterveiligheid, die erop was gericht om inzicht te geven in de totstandkoming van de waterveiligheidsnormen, de beleidsuitgangspunten die daarbij horen en de mogelijkheden die er zijn om die normstelling te beïnvloeden. Eind 2019 zijn de resultaten van de Bestuursopdracht opgeleverd en beschreven in een eindverslag. De uitkomsten van de Bestuursopdracht zijn opgenomen in de Mededeling portefeuillehouder inzake bestuursopdracht Normen en afvoeren waterveiligheid Maasvallei (kenmerk 2019/91060). Uiteindelijk zal dit moeten resulteren in een realistische en integrale benadering van de waterveiligheid in het gehele stroomgebied van de Maas. Ook in 2019 zijn

een aantal lopende Koploper-projecten verder opgepakt met de betrokken partners. Eind 2019 heeft het Waterschap Limburg drie dijkverbeteringsplannen ingediend ter goedkeuring. Besluitvorming hierover volgt in 2020.

Onze ambitie is ook een gezonde en veilige leefomgeving in Limburg (3.7.3.). Wij hebben uitvoering gegeven aan de wettelijke taken voor lucht, geluid, bodem, externe veiligheid, afval en regionale luchtvaart. Hiermee doelen wij op onze reguliere wettelijke milieutaken zoals beschikken bodemsanering, afhandelen BUS-meldingen (Besluit Uniforme Saneringen), bodeminformatiebeheer, risico-informatiebeheer, coördinatie en beheer Risicokaart, verlenen hogere waarden Wet geluidhinder en toetsing. De regionale uitvoeringsdiensten hebben het uitvoeringsprogramma 2019 gerealiseerd. Het Meerjarenprogramma bodem en ondergrond 2016 – 2020 (MJP) is op 29 september 2015 door ons vastgesteld, waarvan de financiële vertaling in de Programmabegroting 2019 is geborgd (3.7.4.). Het op dit MJP gebaseerde Actieprogramma bodem en ondergrond 2019 (kenmerk 2020/5397) is uitgevoerd. Bijzondere aandacht is uitgegaan naar de problematiek omtrent PFAS als gevolg van het door het Rijk uitgevaardigde Tijdelijk handelingskader PFAS voor grondverzet en baggerspecie. Op 18 december 2019 hebben wij in Roermond een werkconferentie georganiseerd. Met deze bijeenkomst werd tevens uitvoering gegeven aan de PS-motie (2516) om de kennisontwikkeling ten aanzien van dit thema op een hoger niveau te brengen. Vanuit het door ons geïnitieerde, Limburgbrede PFAS-bodemonderzoek zullen gemeenten via meervoudig datagebruik in staat worden gesteld om hun bodemkwaliteitskaarten met PFAS-data te actualiseren. De bodemdata PFAS zullen in Q1 2020 beschikbaar komen. De minister van EZK heeft in juli 2019 aan de Tweede Kamer toegezegd te komen met een landelijke schadevergoedingsregeling voor mijnbouwschades, ook die als gevolg van de steenkoolwinning in Zuid-Limburg. De verwachting is dat deze in 2020 operationeel zal zijn. Het Informatiecentrum Nazorg Steenkoolwinning is op 2 september 2019 gestart (3.7.5.).

2.8 Arbeidsmarkt en onderwijs

Het beschikbaar hebben van voldoende en juist geschoolde werknemers is een noodzakelijke voorwaarde voor de sterke economische regio die Limburg wil zijn (1.3.). Aangezien de economie in 2019 groeide, zijn de tekorten aan goede arbeidskrachten in rap tempo opgelopen. Met name in de zorg, ICT, horeca, logistiek en de bouw is de krapte merkbaar. Niet alleen economische groei maar ook de grote uitstroom van arbeidskrachten door het behalen van de pensioengerechtigde leeftijd, zorgt voor een grote vraag naar werknemers op alle niveaus. Tegelijkertijd heeft de groei kansen geboden om Limburg op sociaal-maatschappelijk gebied sterker te maken en achterstanden in te halen.

In 2019 is verder ingezet op het uitvoeren van activiteiten onder de Kaderbrief Onderwijs 2016-2019, de uitvoeringsstrategie Zo WERKT Limburg en de Sociale Agenda.

De Provincie Limburg zette zich in 2019 in om Limburgers beter toe te rusten om naar vermogen mee te kunnen (blijven) doen op de snel veranderende arbeidsmarkt en dat sectoren kunnen beschikken over voldoende en goed toegeruste arbeidskrachten om economische groeikansen te ondersteunen (1.3.1). Voorbeelden uit 2019 voor het verbeteren van een goede match tussen vraag en aanbod zijn:

- Start van de Techniekcoalitie Limburg;
- Borging van structurele financiering van de vier Grensinformatiepunten (GIP's);
- Het verder verbeteren van arbeidsmarktinformatie via ArbeidsmarktInZicht;
- Het uitvoeren van 8 toonaangevende projecten vanuit het aanvalsplan Zo WERKT Limburg.

De Provincie Limburg heeft zich in 2019 ingezet voor een onderwijs dat innovatief, flexibel en wendbaar is en dat 21e-eeuwse vaardigheden aanleert, om

hiermee te kunnen anticiperen op veranderingen op de arbeidsmarkt en de verwachte tekorten (1.3.2). Hiertoe is in 2019, onder andere, ingezet op:

- Verlenging van de subsidieregeling Euregionaal Onderwijs, met een toename van implementatie van Euregionaal onderwijs naar inmiddels 98 Limburgse basisscholen en 700 jongeren in het voorgezet onderwijs die een buurtalencertificaat behaald hebben;
- Verdere uitvoering van het project OnderwijsWerkplaats Limburg;
- Uitvoering van projecten voor jongeren in kwetsbare positie, zoals Talent in Bedrijf en Voordeel & Vervolg.

Met het Limburg Werkt Akkoord (LWA) heeft de Provincie Limburg zich gericht op het vergroten van de instroom van mensen die (nog) niet participeren op de arbeidsmarkt. Dit vanuit de overtuiging dat dit nog onbenut arbeidspotentieel hard nodig is nu de Limburgse economie bloeit dat iedereen in Limburg meetelt en meedoet (1.3.3). In 2019 is hiertoe, onder andere:

- Het scholingsfonds/ scholingsvouchers zijn verlengd;
- Verder invulling gegeven aan Social Return On Investment (SROI);
- De publieke werkgeversdienstverlening verder verbeterd.

Per 31-12-2019 is het aantal leerwerkplekken dat met de ingang en door Provincie ondersteunde acties wordt gerealiseerd toegenomen naar bijna 8900 leerwerkplekken. Dit is ruim meer dan de streefwaardde (8500) voor 2019. Mede door de positieve economische situatie en krapte op de arbeidsmarkt was het in 2019 mogelijk om meer leerwerkplekken te realiseren dan aanvankelijk bij het opstellen van de programmabegroting 2019 was ingeschat.

2.9 Landbouw, natuur en faunabeheer

In het Natuurpact (2013) zijn afspraken gemaakt over de realisatie van het Nationaal Natuur Netwerk (ontwikkelopgave natuur), de verhoging van de kwaliteit van natuur door extra inspanningen in (herstel)beheer en water- en milieucondities, aandacht voor soortenbescherming en een effectiever agrarisch natuurbeheer (3.8.). De afspraken van het Natuurpact zijn vertaald in het Provinciaal Omgevingsplan Limburg (POL2014) en de Natuurvisie Limburg 2016 (kenmerk 2016/73567). Onze ambitie is het in stand houden van de biodiversiteit. Dat vraagt om een robuust grensoverschrijdend natuur en waternetwerk van goede kwaliteit ('goudgroene' natuurzone, het Limburgs deel van het nationaal natuurnetwerk), dat ook de effecten van klimaatverandering voor flora en fauna kan opvangen'. Via de ontwikkelopgave natuur, inclusief een kwaliteitsslag in bestaande natuur, via actieve soortenbescherming en door watermaatregelen wordt bijgedragen aan deze doelstelling. In 2019 is 102 ha. landbouwgrond duurzaam beschikbaar gekomen voor natuurrealisatie. In 2019 is 177 ha landbouwgrond ingericht tot natuur. Wij hebben aan Natuurrijk Limburg beschikkingen verleend om de contracten voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer af te sluiten en de deelnemers te begeleiden. Deze contracten lopen van 2016 t/m 2021.

In de terugblik op 2019 domineert de uitspraak van de Raad van State inzake het PAS. Met het vaststellen van de beleidsregels stikstof op 8 oktober 2019 hebben we het proces rond vergunningverlening weer in gang kunnen zetten. De nieuwe regels vragen van verreweg de meeste aanvragers van vergunningen dat ze hun aanvraag, en in het verlengde daarvan hun ontwikkelingsplannen en/of hun bedrijfsvoering deels, vergaand of zelfs geheel (hebben) moeten herzien. Dat leidde tot veel overleg en verzoeken om aanvullende gegevens. De eerste vergunningen op basis van de nieuwe beleidsregels zijn daarmee pas tegen het einde van

het jaar 2019 verleend. Voor de ontheffingverlening rond soortenbescherming geldt dat in 2019 de aanvragen (ruimschoots) binnen de termijnen zijn afgehandeld (zie ook: kenmerk 2020/3719).

Aan 18 initiatiefnemers is subsidie verleend voor het behoud van prioritaire soorten. De faunabeheereenheid heeft in 2019 het vigerende faunabeheerplan uitgevoerd en hiervoor ontheffingen doorgeleid naar de Limburgse wildbeheereenheden en jachtaktehouders. In 2019 werd het lopende project van de Limburgse wildbeheereenheden voortgezet, waarmee nieuwe jagers zijn ondersteund in de opleiding. De faunabeheereenheid is in 2019 gestart met het voorbereiden van het nieuwe faunabeheerplan voor de periode 2020-2026.

Het Provinciaal Waterplan Limburg 2016-2021 (kenmerk 2015/1095) is op 12 december 2015 door Provinciale Staten vastgesteld (3.6.). We realiseren de wateropgave door het regionaal watersysteem op orde te brengen teneinde wateroverlast en watertekort/droogte tegen te gaan, de waterkwaliteit te verbeteren en de drinkwaterwinning te beschermen. Het Waterschap Limburg speelt met het uitvoeringsprogramma "Water in balans" in op de opgaven van wateroverlast en klimaatadaptatie. Voor de uitvoering van het waterplan is een partnercontract gesloten tussen provincie en het Waterschap voor de periode van 2016-2021. De uitvoering van dit partnercontract blijft sterk achter bij de verwachtingen. Om de doelstellingen te halen is op verzoek van het Waterschap Limburg het partnercontract aangepast. In 2019 hebben we een stresstest wateroverlast en een evaluatie van het Provinciaal Waterplan uitgevoerd. In 2019 heeft de Provincie Limburg de voorbereidingen van de omgevingsvisie Limburg verder ter hand genomen. Een nieuw provinciaal waterplan (onder de omgevingswet waterprogramma geheten) maakt onderdeel uit van het stelsel van de omgevingswet.

In 2019 hebben we met betrekking tot de veehouderij een actieve rol vervuld bij de voorbereiding van Rijksregelingen dienaangaande wat heeft geleid tot openstelling van de subsidieregeling sanering varkenshouderij eind 2019 (3.8.3.). In 2019 zijn we gekomen tot 81 projecten 'duurzaam produceren' en 1500 ha. structuurverbetering met integrale omgevingseffecten. Wij hebben u ook geïnformeerd over de stand van zaken rondom de Uitvoeringsagenda Vitale Veehouderij, resultaten op het gebied van de eiwittransitie en dierenwelzijn en het gebruik van groensingels voor het terugdringen van fijn stof emissies rondom veehouderijen (kenmerk 2020/238).

2.10 Cultuur, erfgoed en sport

Cultuur in de brede betekenis van het woord bepaalt voor een belangrijk deel onze (Eu)regionale identiteit, draagt bij aan de sociale cohesie en participatie, biedt kansen voor economie en toerisme en kan de aantrekkingskracht van onze provincie vergroten (2.2.).

Ook in 2019 is de kern van onze inzet gericht geweest op het behoud en de versterking van de provinciale culturele infrastructuur (2.2.1.). Wij dragen hierdoor bij aan een aantrekkelijk en divers cultureel aanbod voor een zo breed mogelijk publiek. Wij hebben bijzondere aandacht gehad voor het vergroten en versterken van het cultureel aanbod in Noord- en Midden-Limburg en voor de ondersteuning van de proeftuinen in de Stedelijke Cultuurregio Zuid. Met de provinciale musea is een start gemaakt met de implementatie van de aanbevelingen voortkomend uit de in 2018 gehouden visitatie. Wij hebben in 2019 in totaal 179 festivals en evenementen ondersteund, waarvan het publiek heeft kunnen genieten en die op basis van subsidievoorwaarden of inhoud verbindingen hebben met landschap, duurzaamheid, leefbaarheid en/of toerisme. Ook Euregionaal publiek is bereikt door onze ondersteuning van 13 Euregionale culturele samenwerkingsprojecten tussen culturele instellingen en partners over de grens. Het maatschappelijk draagvlak voor de waarde van cultuur hebben wij wederom gestimuleerd door eisen te stellen aan medefinanciering van culturele initiatieven door gemeenten, bedrijfsleven of derden, maar ook door initiatiefnemers van culturele projecten te verwijzen naar onze afspraken met crowdfundingplatform voordekunst. In 2019 hebben wij 26 crowdfundingcampagnes ondersteund. Wij hebben de sector creatieve industrie ondersteund door 10 projecten te subsidiëren. De (h)erkenning van de waarde van cultuur stimuleren wij ook "van onderop". Door onze ondersteuning van het programma Cultuureducatie met Kwaliteit 2017-2020 maken kinderen op de basisschool kennis met cultuur. Mede door onze inzet op DOOR! Masterplan Muziekonderwijs Limburg hebben inmiddels 225 scholen aandacht voor muziekonderwijs. Wij hebben het Huis voor de Kunsten Limburg een nadrukkelijker rol gegeven op het gebied van cultuureducatie en muziekonderwijs om effecten verder te borgen en verbindingen tussen partners te versterken.

Tot slot hebben wij het Beleidsprogramma Cultuur 2020-2021 "Ruimte voor Cultuur" opgesteld. Wij hebben daarvoor onder meer via sociale media informatie opgehaald bij het culturele veld, de gemeenten en burgers in Limburg. Dit Beleidsprogramma Cultuur is op 13 december 2019 door uw Staten vastgesteld (kenmerk 2019/78070).

In 2019 hebben we financieel en inhoudelijk verder uitwerking gegeven aan de erfgoeddoelen zoals opgenomen in het beleidskader Toekomst voor Erfgoed! en het eindrapport Kwartiermaker Erfgoed (2.2.2.). Daaruit voortvloeiend is de Coöperatie Erfgoed Limburg opgericht en operationeel met 24 leden en partners. Binnen de Coöperatie werken erfgoedinstellingen op projectmatige wijze samen in diverse werkgroepen aan o.a. erfgoedzorg en publieksbereik. De begrotingsinstellingen erfgoed zijn tevens lid van de Coöperatie en nemen deel aan diverse werkgroepen. We hebben daarnaast uitvoering gegeven aan de erfgoedinnovatieregeling. Middels deze regeling zijn diverse projecten en initiatieven gerealiseerd. Op het gebied van Limburgse taal is tevens een transitie in gang gezet wat geresulteerd heeft in een convenant met het Rijk. Als Provincie hebben we onze rol aangepast, die meer op afstand stond, losliet in vertrouwen, faciliterend en ruimte bood waar nodig. Voortbordurend op de erfgoeddoelen en nieuwe opgaves is de beleidsbrief 'Erfgoed leeft' op 18 december 2019 aan uw Staten aangeboden (kenmerk 2020/5726).

In 2019 is de Focusnotitie Monumenten verder uitgevoerd en zijn wederom de projecten ondersteund waarbij de urgentie om te restaureren het hoogst was (2.2.3.). Dit hebben we gedaan door de restauratieregeling ook in 2018-2019 open te stellen voor eigenaren van monumenten. We hebben 9 initiatieven ondersteund

binnen het Kerkenprogramma en 14 initiatieven binnen de Subsidieregeling Restauratie Monumenten. Daarnaast hebben wij in 2019 alle opgedane ervaringen en kennis ingezet om met het veld te komen tot nieuwe uitgangspunten voor het beleidsprogramma Monumenten behouden, benutten én beleven 2020-2023, dat op 13 december 2019 door Provinciale Staten is vastgesteld (kenmerk 2019/78278).

Archeologie is ook in 2019 nadrukkelijk in de etalage gezet (2.2.4.). In samenwerking met veel gemeenten in Noord Midden en Zuid Limburg en een enthousiast werkveld (zoals bijvoorbeeld Limburgs Museum, Limburg Marketing, Heemkundeverenigingen, de Archeologische Vereniging Limburg, IVN) zijn wederom diverse publieksgerichte projecten gerealiseerd, allen met als doel "archeologie onder de aandacht brengen van een breed publiek". De verdere ontwikkeling van De Vondst, centrum voor Archeologie Limburg' is in 2019 verder in gang gezet. Diverse publieksactiviteiten, zoals een archeologisch spreekuur, een escape game en tentoonstellingen zijn georganiseerd. Tevens is geïnvesteerd in een onderwijspakket voor zowel het basisonderwijs als het voortgezet onderwijs. Het project ArcheoRoute is inmiddels verder uitgerold over de gehele provincie. In 2019 zijn 26 nieuwe speerpunten gerealiseerd waarmee het totaal thans op 32 komt. In nauwe samenwerking met acht partnergemeenten is concrete uitvoering gegeven aan het Convenant Via Belgica. Zo werden er meerdere Via Belgica landmarks onthuld, kunnen we het verleden voortaan zelf ervaren door middel van Virtual Reality (VR) en vonden er een heleboel Romeinse activiteiten plaats tijdens de Nationale Archeologiedagen. De groep Vrienden van Via Belgica bestaat inmiddels uit meer dan 400 aangesloten partners. Tot slot hebben wij conform ons collegeprogramma het beleid op het gebied van archeologie vastgelegd in een nieuw beleidsprogramma 2020/2023 De Kracht van Archeologie, Ontsluiten, Verbinden en Toepassen. Dit beleidsprogramma hebben wij ter vaststelling aangeboden aan Provinciale Staten voor het 1e kwartaal 2020 (kenmerk 2020/9911).

Het Uitvoeringsprogramma Sport 2018-2019 is voor wat het jaar 2019 betreft volledig uitgevoerd (2.3.). Via de jaarlijkse werkplannen van de sporttakplatforms zijn diverse projecten ondersteund waardoor de breedtesport, talentontwikkeling, evenementen en sportaccommodaties van deze sporttakken in samenhang versterkt worden. De beoogde uitrol Sportzone Limburg is uitgewerkt in de Uitgangspuntennotitie Sportzones Limburg. Dit heeft er in praktijk toe geleid dat er drie sportzones in beeld zijn voor Sittard-Geleen (in uitvoering), Venlo en Weert (in voorbereiding). Gemeente Sittard-Geleen heeft echter kenbaar gemaakt om met ingang van 2021 de financiële steun aan trainingscentra te zullen beëindigen ten gevolge van noodzakelijke bezuinigingen. Door het faillissement van Topsport Limburg in oktober 2019 is deze uitwerking van de ondersteuningsstructuur gestagneerd. Wij verwijzen ook naar de eerdere rapporten die ter inzage hebben gelegen ten behoeve van de beantwoording schriftelijke vragen van CDA en VVD inzake financiële wantoestand Topsport Limburg (kenmerk 2019/84500) en de mededeling van 25 maart (kenmerk 2020/11884). Verder zijn via de Stichting Bijzonder in Beweging wekelijks voor 500 burgers met een (zware) lichamelijke en verstandelijke beperking 40 beweegactiviteiten georganiseerd verspreid door heel Limburg. Via de ondersteuning van Jeugdfonds Sport Limburg is, mede door de Provincie, sportdeelname mogelijk gemaakt voor meer dan 4.000 kinderen voor wie dit vanwege financiële redenen geen vanzelfsprekendheid is. Het vastgestelde beleidskader Sport 2020-2023 'Limburg, Sport' zet in op het stimuleren van deelname aan sport- en beweegactiviteiten en het stimuleren van talentontwikkeling en zet haar verbindende kracht in ten behoeve van andere beleidsvelden (kenmerk 2019/88885).

3. Financiën

Onze financiële positie ultimo 2019 is nog steeds gezond. Wij beschikken over een structureel evenwicht, een solide vermogenspositie, voldoende weerstandscapaciteit in relatie tot de risico's en een substantiële onbenutte belastingcapaciteit.

Onderstaand een verkorte programmarekening:

€ x 1 mln.

	Lasten			Baten			Saldo		
	Begroting ná wijzigingen	Realisatie	Vershil begroting/ realisatie	Begroting ná wijziginge	Realisatie	Vershil begroting/ realisatie	Begroting ná wijziginge	Realisatie	Vershil begroting/ realisatie
Baten en lasten begrotingsprogramma's	502,09	478,92	23,17	166,44	160,00	6,44	-335,66	-318,92	-16,74
Overhead	50,42	47,82	2,59	0,26	0,98	-0,71	-50,15	-46,85	-3,31
Algemene dekkingsmiddelen	-3,66	-6,68	3,02	312,85	319,39	-6,54	316,51	326,07	-9,56
Provinciale Staten en Griffie	3,70	3,52	0,18	0,00	0,02	-0,02	-3,70	-3,50	-0,20
Totaal baten en lasten	552,55	523,59	28,96	479,55	480,39	-0,84	-73,00	-43,20	-29,80
Toevoeging reserves	367,49	355,33	12,17	0,00	0,00	0,00	-367,49	-355,33	-12,17
Aanwending reserves	0,00	0,00	0,00	440,50	425,98	14,51	440,50	425,98	14,51
Totaal	920,05	878,92	41,13	920,05	906,37	13,67	0,00	27,46	-27,46

Het resultaat ad € 27,46 mln. is voor verwerking van de overboekingsvoorstellen. In de inleiding is nader ingegaan op het vrij te bestemmen resultaat ad € 5,11 mln.

www.limburg.nl

